

Kratek navod

o prvi pomoči pri nezgodah.

Spisal

dr. Alojzij Valenta,

c. kr. vladni svètnik in redni javni profesor porodostovja, vodja in primarij
deželnih dobrodelnih naprav v Ljubljani i. t. d.

Na korist Lichtenthurnovega zavoda za sirote deklice v Ljubljani.

Tretji natis.

Cena 12 kr.

V Ljubljani.

Založil Lichtenthurnovi zavod sirotih deklic.

Tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

1886.

§ 1.

Slehernemu človeku ne pristoji samo pravica, temveč je celó njegova dolžnost, po svoji najboljši vednosti in vesti svojemu bližnemu v skrajnih zdravstvenih slučajih pomagati. Ne sme pa nikdar njemu določeni delokrog prekoračiti, pred vsem vse vraže na strani pustiti in v nezgodah okolščinam primerno ravnati, ne pa morda še celó zdravi človeški pameti nasproti; tedaj se mora vsak pomočnik, dokler ne pride zdravnik, v tacih primerljajih natančno, strogo in hitro v pomoč dotičnih ponesrečencev po naslednjih pravilih ravnati.

Gotovo je, da more le primerjna prva pomoč pri nezgodah k rešitvi življenja pripomoči in bo tudi pomagala, kakor je nasprotno tudi istina, da more v nekaterih slučajih neprimerna pomoč več škodovati, nego koristiti.

Tudi tukaj velja načelo, da utegne preveč ali premalo škodovati, in je torej najbolje vselej in v vsem, kakor sploh v človeškem življenji, držati se srednje poti.

§ 2.

Brza primerna pomoč je potrebna v naslednjih slučajih: 1.) pri omedlevicah; 2.) pri dozdevni smrti, in sicer: *a)* vsled utopa, *b)* pri obešencih ali zadavljenih, *c)* pri zmrznjenih, *d)* vsled solnčarice, *e)* pri od strele zadetih; 3.) pri zadušenji vsled vsojenja škodljivega plina ali gaza; 4.) pri zastrupljenji ali otrovanji; 5.) pri poškodovanji po zunanji sili, in sicer *a)* pri krvavitvah, *b)* pri zlomljenji kosti; 6.) pri opeklini; 7.) pri od steklih ali stekline sumljivih živali vgriznjenih; 8.) pri v naravne odprtine človeškega života zašlih rečeh in 9.) pri nekterih družih naglih in težkih bolesthnih prigodljajih.

I. Omedlevica sploh.

§ 3.

Omedlevica se imenuje stan, ko več opravi življenja kar na enkrat neha; takemu človeku odpovejo vsi udje, začne se mu v glavi vrteti, pred očmi se mu potamni, obličje mu obledi, da je kakor mrličevo in mrzlo ko led, jezik zastane, celi život se zgrudi, zavé se le malo ali celó nič, omedljuje; in to trpi večjidel malo minut.

Tu je samo o taci omedlevicah govorjenje, katere ne izvirajo iz krvavitev. Vzrok jim je dostikrat spriden zrak, na primer: v prostorih z ljudmi prenapoljenih, kakor v cerkvah, na plesiščih, v glediščih. Prav dostikrat pa izvirajo iz naglega dušnega pregibka, iz naglega straha, veselja i. t. d. Največkrat si jih nakoplje človek na glavo s pretesno obleko, zlasti ženske s pretesnimi žnorovkami ali moderci na zadrgulice. Poslednjič utegnejo tudi vsakotere bolehnosti omedlevice krive biti.

Ako je kdo h kakemu omedlenemu poklican, mora koj po zdravnika poslati, in če ravno večjidel omedlevica mine, predno zdravnik pride, obvelja vendar stari pregovor: bolje prezgodaj, kakor prepozno. Utegne se pa tudi primeriti, da omedlevica iz česa izvira, kar more samo zdravnik vedeti.

Ravnanje z omedlenim je tako-le: Ko ga omedlevica napade, se mora brž in pred vsem za čist zrak skrbeti; zavoljo tega se morajo okna odpreti, omedleni se mora v posteljo spraviti in odpeti se mu morajo vsa količkaj tesna oblačila, zlasti pri ženskah moderc in spodnja krila, kakor tudi prevoze pod kolena; obraz se mu z mrzlo vodo poškropi in precí obriše, umivajo čelo in senci z jesihom ali pa se drgnejo z kako dišečo vodo; pod nos se mu molé močno dišeče reči, kakor salmijakovec, močen jesih, osmojeno perje ali rogovje, prerezana čebula; pihlja se veter v njega i. t. d.; daje se omedlenemu tabaka v nos, dražeče brizgljanje, ojstra kopelj nog in rok. Zlasti pa zlo pomaga, ga po rokah in podplatih drgniti in krtačiti. Na noge ali roke se utegnejo tudi obkladki iz ženofovega testa napraviti.

Ko omedlevica mine, kar se na tem spozná, da začnejo ustnice in lica rudeče in koža topla prihajati, da se čut in zaved-

nost vrne, se dá bolniku požirek hladne vode in delj časa naj ostane ravno ležé ali pa pol sedé v postelji.

Ko se zavé, naj se mu dá, če je slabost omedlevice kriva, Hofmanovih kapljic na cukru, ali skledico melisnega čaja, eno ali dve žlici dobrega starega vina ali skledico močne goveje juhe.

To pa naj si pomočnik pri tem ravnanji dobro v glavo vtisne, da se kar nič ne prehiti, temveč pomoček za pomočkom rabi in zlasti bolnika tako dolgo poskuša oživeti, dokler ne pride zdravnik.

II. Dozdevna smrt.

§ 4.

Dozdevna smrt je najvišja stopinja omedlevice in iz nje zna prava smrt priti. Dokler ni videti znamenj gnjilobe, se mora vsak ponesrečeni, na katerem ni opaziti nikakersnih znamenj življenja, smatrati dozdevno mrtvim in se morajo napeti vse sile, da se ga zopet oživi.

1. Dozdevna smrt vsled utopa.

§ 5.

Utopljenca se ne sme na glavo postavljati, temveč se mora (če je vreme ugodno na prostem zraku) položiti na koce ali skupaj zvito obleko na trebuh tako, da glava malo nižej leži, obraz pa mora vsikdar prost ostati, usta in goltanec z v cunjo ali ruto zavitim prstom očistiti plavuta, peska i. t. d. in vsa pretesna obleka mu odstraniti, posebno raz vrat in prsi. Obrne naj se ga po strani, mu glavo podpiraje; v nos se mu dene duhana (nosljalnega tabaka) ali drži salmijakovec pod nos, s peresom šegeta goltanec, obraz in prsi drgnejo tako dolgo, dokler postanejo topli, ter se potem z mrzlo vodo poškropijo in precí dobro obrišejo.

Ako ni opaziti, da je pričel dihati, se položi truplo zopet na trebuh; pod prsi se podtakne skupaj zvita ruta ali kako oblačilo, in ena njegovih rok pod obraz. Tako na trebuhu ležečega se na hrbtu med plečami enakomerno pritiska; potem se truplo zopet po strani položi, pa hitro nazaj na trebuh zabrne.

Med tem ko eden pomagačev utopljenčevo glavo podpira, se ravnokar opisano preobračanje, zdaj v eno, zdaj v drugo stran,

do 15krat v eni minuti ponavlja, tačas pa drugi pomagač skuša roki in nogi osušiti in život polagoma oprostiti obleke.

Ako bi za nekaj minut utopljenec še ne pričel dihati, se truplo položi povežno na hrbet tako, da leži zgornji život višje; pod glavo in tilnik se podloži skupaj zvita obleka; jezik se izleče iz ust in se tako obdrži, ali pa se preveže čez jezik trak in se pod brado zaveže, da se z tem ohrani jezik iz ust moleč.

Tisti, kateri vodi reševanje, se postavi utopljencu za glavo, prime roki tikoma pri komolcih in je polagoma, pa krepko nad glavo utopljenca stegne ter je tako par sekund dolgo drži; potem je zopet ob životu položi in lahkoma pa krepko k prsnim stranem pritisne. — To raztegovanje in zopetno pokladanje rok k životu se mora do 10krat v eni minuti tako dolgo ponavljati, dokler jame utopljenec dihati.

Ko je utopljenec začel dihati, naj se ga mirno pusti na hrbtu ležečega in skuša naj se toploto života zveksati in krvotok pospešiti z tem, da se mu ude krepko z rutami navprek drgne, na žličico in spodnje dele života se pokladajo razgrevajoči vrči, opeke (ceglji), žakeljček z vročim peskom i. t. d. in se ali ves život z koci, pernicami i. t. d. odene, ali se ga previdno prenese v pogreto posteljo. Ako more utopljenec že požirati, se mu dá od časa do časa piti malo pogrete vode zmešane z malo vina ali žganja, ali kofeta ali ruskega čaja.

To se mora, če treba tudi ure dolgo, ponavljati in se sme se le tadaj nehati, kadar rastoča mrzlota in bledost pričujeti, da je smrt gotova. Gorka kopelj je nekterikrat tudi dober pomoček, dovoliti pa jo sme samo zdravnik.

2. Dozdevna smrt pri obešencih ali zadavljenih.

§ 6.

Najprej se mora precí odrezati in odvezati vez, z katero je vrat zadržan, pa previdno, da obešeno truplo ne pade na tla; potem se truplo posadi v prostem ali v sobi pri odprtih oknih in durih, odpnó se vsa tesna oblačila, poskropi obraz in prsi z mrzlo vodo, pa takoj zopet obriše, krog glave se pokladajo mrzli obkladki, osnažijo usta in goltanec žlemov, segeta s peresom goltanec, pod nos se drži salmijakovec in na meče na

nogah položi ženofovo testo. Podplati se krtačijo, spodnji udi vprek drgnejo z volnatimi rutami ali z ženofovimi cvetom, na prsih se sožgé ali v vinskem cvetu pomočena cunjá, ali pa se kaplja pečatni vosek ná-nje.

Ako ni nikakega sledu spaziti, da je ponesrečenec začel dihati, se morajo poskusiti enaka preobračanja trupla in raztegovanje rok, kakor pri utopljenicah, da se vzbudi dihanje. Istotako se ravna z dozdevno mrtvimi vsled podsutja ali pretisnjenja.

3. Dozdevna smrt pri zmrznjenih.

§ 7.

Zmrznjenega se nikakor ne sme v razkurjeno sobo dejati, temveč se ga mora ali na prostem ali pa na mrzlem kraju previdno sleči in takoj, če mogoče, s snegom na lahko pokriti tako, da so usta in nos proste.

Če bi ne bilo snega dobiti, se pokrije truplo z mrzlimi mokrimi, pa dobro izvitimi rutami, in kadar se prično udi vdajati, se jih mora na lahko ali s snegom ali z mrzlimi mokrimi rutami drgniti. Ko se je truplo ogrelo, se prenese v mrzlo sobo in se položi v nepogreto posteljo, in ako pri tem zmrznjeni ne jame dihati, se ga mora pa potem še tako preobračati in raztegovati, kakor utopljenca.

Razgrevajočih pijač, na pr. mrzlega črnega kofeta z malo žganja zmešanega, se sme le takrat, pa po malem in previdno dajati, ako se stanje vidno zboljšuje.

Dostikrat je mogoče oteti ponesrečenca še tudi takrat, kadar je že več ur dolgo zmrznjen ležal. Pred vsem pa je treba velike previdnosti, da se mu ne zlomi kak zmrznjen ud.

Ob velikem mrazu se lahko primeri, da komu nos, ušesa, prsti na rokah ali nogah i. t. d. zmrznejo, kar se na tem spoznà, da postane dotični ud čudno belobarven, je mrzel in trd kot kosček ledú in popolnoma neobčutljiv, kakor bi bil zamrl. Ako se takemu človeku kmali ne pomaga, se je bati, da pride ob dotični zmrznjeni ud. Pomaga se pa najhitreje in najlažje z tem, da se mu zmrznjeni ud takoj lahkoma drgne s snegom toliko

časa, dokler da dobi zopet rudečo barvo in občutljivost, to je, dokler pride kri vanj; ali Bog obvaruj, da bi tak nesrečnež šel koj v toplo sobo in k razkurjeni peči!

4. Dozdevna smrt vsled solnčnega pika ali solnčarice.

§ 8.

V poletnem času, kadar solnčni žarki silno pripekajo, se prigodi dostikrat, da dobijo ljudje, posebno delavci na polji, solnčarico (solnce jih piči, ožgé ali prepari). Tak človek se namáh zgrudi, kakor bi bil istinito pičen, ter se ga mora takoj v senco spraviti, vodoravno položiti z le malo višej ležečo glavo, odpeti vsa tesna oblačila, ter mu do zdravnikovega prihoda prav pridno ledeno-mrzle obkladke na glavo pokladati; še boljše je, če je voda blizo, mu kar vodo z kako posodo na glavo vlivati (douchirati); dobro je prsi in vrat z mrzlo vodo poškopiti, da se globokeje sopenje vzbudi. Ako bi bil od solnca pičeni nezavesten ali celó dozdevno mrtev, kar se imenuje vročinski kap ali vročnica, se mora poskusiti umetno z nalahkim stiskanjem prsi in trebuha v njem vzbuditi sopenje, kakor je bilo že poprej povedano. Še le kadar je sopenje redno, se sme nadaljevati z notranjimi oživljajočimi in okrepčujočimi sredstvi, kakor so: požirek vina, malo žganja ali ruma z vodo zmešanega i. t. d.

Tukaj je omeniti, da je proti solnčarici najboljše, ako nosijo ljudje pri delu na polji navadne, ne pobarvane slamnike s širokimi okraji.

5. Dozdevna smrt pri taci, kateri so bili od strele zadeti.

§ 9.

Tacega nesrečneža se nikakor ne sme greti; zaradi tega naj se ga sleče na prostem zraku, poškopiti obraz z mrzlo vodo, pa takoj zopet obriše, na glavo naj se mu vliwa mrzla voda, draži nos s salmijakovcem, šegače goltanec s peresom, dá naj se mu mrzla klistira, drgne život in poklada ženofovo testo nanj, kakor pri obešencih, in drugo ravnanje je kakor pri utopljenicah.

III. Zadušenje vsled vsopenja škodljivega plina ali gaza.

§ 10.

Človek se more zadušiti po ogljenem sopuhu in plinu (gazu), ali v kletih, kjer vino, pivo ali mošt vré; ali v zaduhlih hramih in jamah, na pr. pri gnojiščih, dolgo zasutih vodnjakih (stirnah), v rudokopih, v podzemeljskih strugah i. t. d.

Kjer in kadar se kaj tacega pripeti, se morajo vsa okna in vrata na stežaj odpreti, zadušeni iz zaduhlega kraja in izvun vsakega sopuha nesti, ker glavno načelo je, da se pri slehernem po strupenih plinih ali gazih ponesrečenem ali v prostem zraku, ali pa vsaj v zelo prostornih krajih najprvo umetno vzbuja sojenje. Druga ravnava je kakor pri utopljenicah, posebno pa se mora žličica po pravilih škropiti z ledeno-mrzlo vodo.

Kdor hoče iti zadušencu na pomoč v zaprte hrame ali kleti i. t. d., naj si utakne v usta v jesihu napojeno gobico in naj si jih zaveže z ruto, v mrzlo vodo pomočeno, ter naj popred pije požirek vina ali žganja.

Predno se podá reševalec v take prostore, mora popred v nje spustiti ali gorečo bakljo ali luč, ker, dokler v njih luč ugasuje, katera se v poskušnjo v nje spusti, se ne sme v nje spuščati. Zaradi tega se mora poprej v tih prostorih zrak očistiti z tem, da se ali v njih smodnik (pulver) sožgé ali vanje strelja, nad odprtino s slamo kuri ali se mrzla voda kar s škafi v nje vliva. Reševalcu se priveže dvojje vrvi okoli života, katere se podvežejo pod pazduhami, ter se mu dá še posebno vrstico v roke, z katero more znamenja dajati, če treba, da se ga izvleče.

Ako se najde, posebno zjutraj, v zakurjeni sobi nezavestnega in trdno smrčečega človeka, se sme takoj misliti, da je po ognjenem sopuhu zastrupljen in to tim več, če se najde zaklopnica pri peči zaprta, v peči pa tleče drva ali oglje. Ravno tako nevarno kakor prezgodno zapiranje zaklopnic pri pečeh so odprte ali nepopolno zaprte ostale plinove cevi; plin se namreč jako hitro razširja in je torej ne samo ondi spavajočim nevaren, kjer se ravno plinove cevi nahajajo, temveč tudi za vse obližje.

V prostore, o katerih se misli in kar se takoj po znanem smradu spozna, da je v njih izhlapil plin, ker niso bile cevi zaprte, se z lučjo ne sme hoditi, ker se plin naglo vname in potem s strašansko močjo in velikim pokom vse razruši.

IV. Zastrupljenje ali otrovanje.

§ 11.

Pred vsem se mora poizvedeti, z čim je kdo zastrupljen ali otrovan, da se vé po tem ravnati.

Bljuvanje, hude bolečine v želodecu in trebuhu, katere tudi pri najmanjšem pritisku še hujše postanejo, dajo soditi, da se je zgodilo zastrupljenje po ojstrih strupih, kakor so na pr. mišica (arzenik), samonet (fosfor), kisline, posebno karbolna kislina, in lug. Zastrupljenje po kislinah in lugu se še zlasti na tem spozna, da so ustnice (žnablji) sožgane; pri omamljenji, smrčecem sopenji in bledenji pa se sme misliti na zastrupljenje po zelišnih strupih.

Predno pride zdravnik naj se sploh in takoj poskuša pri zastrupljencu provzročiti bljuvanje z tem, da se mu šegače goltanec s peresom in se mu dá piti vode od surovega masla (putra) ali žlemnatih in oljnatih pijač. Posebno dobro dé zastrupljencu piti mleko, kolikor ga le more in hoče, ali olje, bodi si katero koli, kar je še tim bolje, ako bolnik po njem jame bljuvati; to se tako dolgo ponavlja, dokler mine pekočina in drugi prigodljeji.

Če se je kdo z mišico zastrupil, je najbolje, da se mu dá milnice (žajfnice) piti; varovati pa se mora kislih pijač.

Pri zastrupljenji z lugom je dobro dati obilo piti razredčenega jesiha; ako se je zastrupljenje po samonetu (fosforju) zgodilo, se ne smejo dajati oljnata sredstva; najboljše so stvari, po katerih se uzrokuje bljuvanje in pa obilo žlemnatih pijač.

Pri zastrupljenji po zelišnih strupih pa, kakor so na pr. zobnik ali volčje jagode, naprstec, makovec ali opij, trobelika ali lajneš, kristavec ali svinjska dušica, norice, tabak in strupene gobe i. t. d., se mora bolnika pripraviti, da bljuje, začigardel naj se mu šegače goltanec s peresom in se mu dá piti vode od surovega masla, potem pa črnega kofeta in naj se ga tudi z črnim kofetom klistira; dobre so tudi kisle pijače, kakor: jesih z vodo zmešan ali limonada; na glavo naj se mu pokladajo ledeno-mrzli obkladki in se poliva z mrzlo vodo; na žličico in na meče na nogah se poklada ženofovega testa i. t. d.

V. Poškodovanje po zunanji sili.

§ 12.

Pri poškodovanju po zunanji sili je pred vsem dvoje važnih stvari omeniti: 1.) krvavitve in njih nasledkov in 2.) zlomljenja kosti.

1. Krvavitve in njih nasledki.

§ 13.

Pri vseh krvavitvah se mora v dvojni smeri ravnati, namreč mestno kri ustavljajoče, to je, mora se vse poskusiti, da se na dotičnem mestu vstavi krvavenje, in ta ravnava se imenuje *mestna ravnava*; na drugi strani pa se mora vživljevanje sploh poskušati, to je, morajo se zaprečiti nasledki izkrvavenja — brezkrvnost — kakor so: zaspanost, vrtoglavost, omotica, omedlevica i. t. d., in to se imenuje *splošna ravnava*.

a) *Mestna ravnava*. Pred vsem se morajo hude krvavitve vstaviti, potem pa ranjenca primerno položiti in prenesti.

Kri se najložje vstavi, ako se brezsolitrasta kresilna goba, netilo (cunder), raztolčena pegla (kolofonija) in arabska guma ali pa obkladki v mrzli vodi ali jesihu pomočeni neprenehoma menjaje na rano pokladajo, ali se v sili v razredčeni železni kislini pomočeno cofanje pritisne na krvavečo rano.

Če je krvavitev tako močna, da kri kar curkoma brizglja, tedaj je gotovo, da je tripalna žila (arterija) načeta in se mora najpoprej krvotok med rano in srcem zaprečiti, kar se doseže najhitreje z tem, da se arterija kar moč trdno pritisne s palcem ali na rani sami, ali pa tikoma nje proti srčni strani tako, da neha biti in se pritiska tako dolgo, dokler pride zdravnik. Dobro je tudi tisti ud, kjer se nahaja rana, trdno podvezati z ovezo, trakom ali pasom, ter pod podvezo na tistem mestu, kjer žila bije, podtakniti klobčič ali kaj enacega.

Za ranjenca je najprimernejša lega na hrbtu z visje ležečim zgornjim životom, dokler ni videti znamenj brezkrvnosti; pri prepeljavi ali prenašanju pa je na to gledati, da poškodovani del telesa po mogočosti naravno, varno in sploh tako leži, kakor manj bolečin prizadene. Kadar so rane velike, se mora poskusiti, njihove robove eden blizo drugega skupaj spraviti, in če je ranjenec omotičen, naj se mu dene ledeno-mrzle obkladke na glavo.

Kadar pa se kažejo znamenja brezkrvnosti, se mora zgornji del života nižej položiti, kakor spodnji, da ne odteka vsa kri od možganov, temveč k njim.

b) Splošna ravnava. Pri občni ali splošni ravnavi je na nasledke krvavitve — brezkrvnost — gledati, zlasti pa, kako jim je v okom priti z tako imenovanimi notranjimi in vnanjimi sredstvi.

Poglavitna stvar je, da se pomagač prikazkom brezkrvnosti krepko v bran postavi, in sicer ob enem z mestnimi pomočki. Pri krvavitvah sami mestni, kri vstavljajoči pomočki za-sé nič ne pomagajo; oboji pomagajo le tedaj, kadar se skupno vporabljajo. V prvi vrsti je treba pri izgubi krvi umetno nadomestiti zgubljeno toploto života, kar se more tako zgoditi, da se pridno in neprenehoma greje toliko časa, dokler se bolnik potiti začne. To se najlažje doseže z tem, da se še vrhu odeje z koci, prav vroče rute na prsi in trebuh pokladajo, potem pa še med raztegnjeni roki ob životu, ob vnanjih straneh nog, med koleni in ob podplatih na nogah z vrelo vodo ali z vročim peskom napolnjeni lončeni vrči ali vroče opeke (ceglji) polagajo.

Kadar se pa pokažejo znamenja brezkrvnosti, se mora ob enem glava bolnika nižje položiti, kakor život in pomagač ne smé samo dati oživljajočih zdravil, temveč je to tudi njegova dolžnost, in sicer se smé dati po žlici vina, kakor je treba, vsako četrt ure ali pa tudi vsacih 5 minut toliko časa, da bolniku odleže, ne pa kar po maseljcu ali še več; ravno tako kofe-žlico dobrega žganja ali ruma i. t. d. Zraven je pa treba, se tudi še vseh pomočkov posluževati, kateri so bili pri omedlevici omenjeni. Posebno dobro se takim bolnikom prileže nekoliko kapljic Hofmanovega ali melisnega cveta, ali skledica iz mete napravljenega čaja, ali žličica cimetove tinkture z vodo zmešane, in kadar se že bolj zavé, skledica dobre goveje ali vinske juhe.

2. Prva pomoč, kadar se komu zlomi kost.

§ 14.

Kadar pokličejo koga k človeku, kateri je bil sunjen, udarjen ali je padel ali sploh kako bil poškodovan, se more takoj in najprej misliti, da ima zlomljeno ali strto kost. Zato se mora naj-

prvo pogledati, ali in kako more poškodovani dotični ud vzdigovati ali premikati, če nima morda pri tem nekih posebnih bolečin; zlasti se mora pa na to paziti, ali ni morda poškodovani ud skrajšan ali podaljšan ali še celó iz njemu lastne premikovalne osi zabrnjen, tudi je treba pogledati, če ni otekel ali z zasedeno krvjo obdan i. t. d.

Če se nahajajo vsa ta znamenja, tedaj se sme misliti, da je kost zlomljena in se mora torej skušati poškodovani ud, primerjaje ga z zdravim, spraviti v njemu prikladno lego. Zato naj se najprej poskuša zlomljeni, navadno nekoliko skrajšani ud na lahko potegniti tako, da se ga malo višje nad mestom, kjer se misli, da je zlomljen, nepremično obdrži (fiksira) ter se ga potem na njegovem zdoljnem konci v njegovi naravni smeri ali osi prav lahkoma povleče; potem se položi bolni ud na ne preveč z rezanico i. t. d. napolnjeno, žlebasto vbokano blazinico, pod katero se, da se ranjeni ud ne more po strani zabračati, na obe strani podložé polenčeki ali skupaj zvite rute in se tako vse skupaj s povoji trdno poveže. Bolnika se potlej primerno položi, da more zlagoma ležati in da mu ni treba se sklanjati ali celó vstajati, dokler ne pride poklicani zdravnik; med tem pa se pridno pokladajo mrzli in dobro izviti obkladki na rano.

Ako bi bila poškodba tako težka, da bi morda celó špice zdrobljenih kosti skozi kožo molele, tedaj se mora dotični ud nemudoma kolikor moč varno položiti, zato da se mišičnim krčem (mišičnemu cukanju) v okom pride. Potem se rana pokrije z karbolizirano vato ali z cunjo, katera je bila v 1—2 % raztopljeni karboli pomočena in dobro izvita; če bi pa obojega ne bilo dobiti, je dobra tudi snažna, v olju pomočena cunjá. Čez to povezilo, katero se pa zaradi tega, da zrak do rane ne pride, proč vzeti ne sme, se do zdravnikovega prihoda pridno pokladajo mrzli obkladki.

Ko bi rana ob enem silno krvavela in bi se kazala znamenja brezkrvnosti, tačas se mora poškodovani ud, in sicer navadno nad prvim navzgoranjim členom, trdno prevezati z kako ruto ali trakom, ali v sili tudi z vrvijo i. t. d. Poleg tega se morajo razun mestnih pripomočkov tudi vsa splošna kot dobra znana sredstva vporabljati. Ako bi se moralo poškodovanega iz lica

mesta prenesti ali prepeljati, bi se moral tako, kakor zgoraj povedano, obvezani ud vrhu tega še med slamnate snopiče, mehko mrvo ali snažen mah položiti in potem vse skupaj z širokim trakom ali ruto trdno poviti in bolnik previdno na nošalih (tragah) ali vozu spraviti domov.

VI. Opeklina.

§ 15.

Kadar se kdo opeče, naj se mu položi na opečeni del vate ali obkladke v enakomerni zmesi lanenega olja in apnene vode pomočene; ako pa se je polil z hudičevim oljem, lugom ali enakimi žgočimi tekočinami, tedaj naj se mu navežejo obkladki iz mrzle vode. Pri opečeninah po apnu je dobro, opečene dele obvezati z v olju pomočenimi platnenimi cunjami.

Zlo važno je, da se pri obširnih in še posebno pa pri globokih opeklinah, prilepljena (prisušena) oblačila prav previdno odstranjajo in pač nikdar proč ne trgajo, ker bi inace mogoče bilo z obleko vred tudi povrhno, rano varujočo kožico odtrgati. Zaradi tega naj se rajše popred dotični prilepljeni deli z oljem razmočijo, in če bi ne bilo mogoče jih tudi še potem odpraviti, tadaj je pa bolje, da se prilepljena obleka krog rane obstriže ali izstriže, ter se počaka, da jo pozneje odvzame zdravnik.

VII. Kadar koga stekla ali stekline sumljiva žival vgrizne.

§ 16.

Ako od stekle živali, na pr. psa, mačke, volka ali druge živali, vgriznjeni iz rane krvavi, se mora najprej krvavitev pospešiti po umivanju z vročo vodo, potem pa se mora rana z zelenim milom (žajfo), lugom ali slano vodo dobro izniti, ter nemudoma poklicati zdravnik.

To velja tudi pri tacih, kateri so bili od strupenih kač pičeni. Tu je prav dobro, ako nima pomočnik ran v ustih, da ponesrečencu rano izsesa, kar sme storiti brez vsacega strahu.

VIII. Kako ravnati, kadar v naravne odprtine človekovega života katera reč zaide.

§ 17.

Ako je komu kaj v grlu obtičalo, naj se mu le srčno s prstom kazalcem seže v požiralnik in poskusi ptujo stvar izvleči; če pa to ni mogoče, naj se mu šegače goltanec s peresom, da začne bljuvati, ali naj se mu dá piti mlačne vode od surovega masla in se ga tolče s plošnato roko po hrbtu med plečami z kratkimi pa krepkimi udarci, da se tako mogoče izbije ptuja stvar.

Stvari, katere so padle v oči ali katere so v nos ali ušesa zašle in katerih ni mogoče z roko izpraviti, naj se pusté tako dolgo v njih tičati, dokler ne pride zdravnik, ker je mogoče z nespametnim drezanjem take stvari še globočeje v dotični organ poriniti ali ga celó poškodovati.

IX. Prva pomoč pri nekaterih drugih naglih in težkih bolesthnih prigradljajih.

§ 18.

1.) Pri udarcu ali kapu na možgane se mora zgornji život višje položiti, takoj orahljati vsa oblačila, posebno ovratnico, potem pa se pokladajo prav pridno mrzli obkladki na glavo in ženofovo testo na žličico, na meče in podplate, kadar je izzut; tudi klistire z jesihom so nekterikrat dobre.

2.) Pri padavici (epilepsiji) se tako ravná: opusti naj se, enkrat za vselej rečeno, neumna vraža, da se takemu nesrečnežu palci na rokah odpirajo, ker to ni samo brezvspešno, temveč tudi nevarno, da se mu jih izpahne ali polomi. Paziti se mora, da se bolnik o napadu ne poškoduje, hitro naj se mu odveže zavratnica in porine naj se mu takoj s platnom oviti žlični roč med zobe (kočnike) — ako je žlica pri rokah, sicer je dober lesen cvek, — in sicer za to, da se v jezik ne vgrizne ali si ga še celó odgrizne, in kadar božjast poneha, naj se dá bolniku hladnih pijač in neprenehoma mrzle obkladke na glavo.

3.) Če kdo silno iz nosa krvavi, da se kri tako rekoč ne dá ustaviti, se mora tacega bolnika posaditi za to, da mu kri

v dušnik ne pride, ter se mu pridno pokladajo obkladki v ledeno-mrzli vodi pomočeni na čelo in na tilnik. Večkrat je dobro, če se nosov hrustanec pretisne; včasih pa pomaga tudi, da se roke nad glavo kviško drže, posebno na tisti strani, na kateri človek iz nosa krvavi.

Skozi nos pihati ali vsekovati se bolnik ne sme, kakor je tudi škodljivo v nos brizgljati tekočine, ker se z tem strjena kri, katera daljno krvavenje zadržuje, siloma izplavi iz nosa. Dobro dé tudi, ako se koščeki ledu v nosnice utaknejo, in v najskrajni sili se mu morajo nosnice zamašiti z čopiči cofanja, kateri se v raztopljeno železno kislino (1 žličica na 3 žličice vode) pomočijo, dobro ožmó in na niti privežejo zaradi tega, da, ako bi tak čopič pregloboko v nosnico šinil, se ga lahko izvleče po nitki.

